

THESIS RESULTS

<https://doi.org/10.17721/2522-1272.2021.78.6>

UDC 070.488:005(477)

Typological Particularities of the Newspaper “Literatura Plus”

Daria Kharamurza

<https://orcid.org/0000-0003-4420-6767>

PhD Student, Academician Stepan Demianchuk

*International University of Economics and Humanities, 4, acad. S. Demianchuk St., Rivne,
33000, Ukraine*

Corresponding author's e-mail address: dasha.kharamurza@gmail.com

ABSTRACT

The main objective of the study is to characterize the newspaper “Literatura plus” as an example of high-quality literary and art periodicals, to determine typological particularities of the newspaper.

Methodology. The research was conducted using the following methods: historical and descriptive methods as well as analysis, synthesis, content analysis and generalization. With the help of these methods, the dynamics of changes of the newspaper “Literature plus” were studied during the whole period of its existence, its content was analyzed and its comprehensive description was given.

Results. The newspaper “Literatura plus” informed its readers about the new books, published the texts of Ukrainian postmodernists, and gave a qualitative analysis of the modern processes at the literary, cultural, and socio-political life of the country. The audience of the newspaper was the intellectual community of Ukraine that was open to critical dialogue and thirsty for change. The content analysis of the newspaper allowed ascertaining that division according to subject headings was formed according to genre-thematic principle. Its publication frequency was changed a few times. “Literatura plus” highlighted the following topics – the modern Ukrainian literature, the world literary process, the literary criticism, the book publishing, the concepts of literary theory, the problems of literary history, the feminist and gender studies, the phenomena of modern culture. The newspaper involved intellectuals in the debate of topical issues of literature and culture.

Conclusions. The typological particularities of the newspaper “Literatura plus” were analyzed for the first time in the article. The author ascertained that focusing on the traditions and methods of the western studies throughout its existence, the newspaper “Literatura plus” showed a

high level of literary criticism and was one of the most interesting literary and artistic magazines in Ukraine.

KEYWORDS: literary and art magazine; literary criticism; mass media; journalism; “Literatura plus”.

УДК 070.488:005(477)

Типологічні особливості газети «Література плюс»

Харамурза Дар'я Вікторівна, Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука, аспірантка, <https://orcid.org/0000-0003-4420-6767>

Резюме

Мета статті – охарактеризувати газету «Література плюс» як приклад якісної літературно-художньої періодики, визначити типологічні особливості видання.

Методи дослідження. Дослідження проведено з використанням таких методів: історичний, описовий, аналіз, синтез, контент-аналіз, узагальнення. За допомогою цих методів досліджено динаміку змін «Літератури плюс» протягом усього періоду існування, проаналізовано контент газети, подано комплексну характеристику видання.

Результати. Газета «Література плюс» знайомила читачів із новинками книжкового ринку, друкувала тексти українських постмодерністів, давала якісний аналіз тогочасних процесів літературно-мистецького, культурного та громадсько-політичного життя країни. Цільовою аудиторією видання поставала інтелектуальна спільнота України, відкрита до критичного діалогу та спрагла змін. Аналіз контенту газети дозволив визначити, що рубрикація формувалася за жанрово-тематичним принципом. Неодноразово змінювалась періодичність виходу видання. На сторінках «Літератури плюс» висвітлювались такі теми: сучасна українська література, світовий літературний процес, літературна критика, книговидавництво, концепції теорії літератури, проблеми історії літератури, гендерні й феміністичні студії, явища сучасної культури. Редакція газети постійно провокувала дискусії, залучала інтелектуалів до обговорення актуальних тем літератури й культури.

Висновки. У статті вперше розглянуто типологічні особливості газети «Література плюс». Визначено, що «Література плюс», орієнтуючись на традиції й методики західних студій, протягом усього періоду існування демонструвала високий рівень літературної критики і була одним із найцікавіших літературно-художніх часописів України.

Ключові слова: літературно-художній часопис; літературна критика; масмедіа; журналістика; «Література плюс».

Харамурза Д.В. Типологические особенности газеты «Литература плюс»

Цель статьи – охарактеризовать газету «Литература плюс» как пример качественной литературно-художественной периодики, определить типологические особенности издания.

Методы исследования. Исследование проведено с использованием следующих методов: исторический, описательный, анализ, синтез, контент-анализ, обобщение. С помощью данных методов исследована динамика изменений «Литературы плюс» на протяжении

всього періода її існування, проаналізовано контент газети, дана комплексна характеристика видання.

Результати. Газета «Література плюс» знайомила читачів з новинками книжкового ринку, публікувала тексти українських постмодерністів, давала якісний аналіз тогочасних процесів літературно-художньої, культурної, суспільно-політичного життя країни. Цільовою аудиторією видання було інтелектуальне суспільство України, відкрите до критичного діалогу і жадущее змін. Аналіз контенту газети дозволив визначити, що рубрикація формувалася за жанрово-тематичному принципу. Неодноразово змінювалася періодичність виходу видання. На сторінках «Літератури плюс» освітлювалися наступні теми: сучасна українська література, світової літературний процес, літературна критика, книгознавство, концепції теорії літератури, проблеми історії літератури, гендерні і феміністичні студії, явища сучасної культури. Редакція газети постійно провокувала дискусії, привертала інтелектуалів до обговорення актуальних тем літератури і культури.

Висновки. В статті вперше розглянуті типологічні особливості газети «Література плюс». Визначено, що «Література плюс», орієнтуючись на традиції і методики західних студій, на протязі всього періода існування демонструвала високий рівень літературної критики і була одним з найцікавіших літературно-художніх видань України.

Ключові слова: літературно-художня періодика; літературна критика; масмедіа; журналістика; «Література плюс».

1. Вступ

Літературно-мистецька періодика завжди посідала особливе місце в історії вітчизняної журналістики. Формуючи критичний дискурс, віддзеркалюючи загальний культурний розвиток суспільства, вона водночас сприяла інтелектуальним і творчим пошукам митців, була майданчиком для дискусій, провокувала зміни у професійній спільноті. Цікаво, що саме у період суспільних зрушень і потрясінь, спостерігається збільшення числа літературно-художніх часописів. Проаналізувавши історичний контекст та дослідивши хронологію заснування видань даного типу у період незалежності України, можна дійти висновку, що пік появи таких часописів припадає на 1990-ті рр. [1, с. 156]. Їхні накладі, як слушно зазначає Микола Рябчук, «різко зменшилися до кількох тисяч примірників, натомість кількість часописів різко зросла. Чимало видань з'являються і зникають протягом одного року, більшість журналів здвоює й навіть зтроює номери, проте саме тут з'являються майже всі варті уваги новинки» [2]. Хоч видань і з'являлось багато, однак, не всі з них стали помітним явищем вітчизняної журналістики та літературної критики. Значна частина періодики характеризувалась посередньою якістю контенту, відсутністю дискусійних матеріалів, одноманітною авторською. Тим виразніше на цьому тлі виділялися часописи концептуальні, які пропонували читачеві якісні критичні матеріали, резонансні художні твори та демонстрували нові підходи до аналізу літературних явищ.

Помітним для свого часу явищем у літературній критиці України стала газета «Література плюс», яка привертала увагу і професійної спільноти, і читачської аудиторії. Висока якість критичних матеріалів, відстеження та швидке реагування на зміни у літературному процесі, провокування дискусій, аналіз актуальних творів літератури – все це сприяло формуванню іміджу «Літератури плюс» як осередка якісної літературної критики. Однак до сьогодні немає ґрунтовних наукових розвідок, які б розкривали типологічні

особливості цієї газети. Саме тому постає потреба у детальному вивченні історії видання, аналізі його контенту, дослідженні «Літератури плюс» в загальному контексті літературно-художньої періодики України.

Мета статті – охарактеризувати газету «Література плюс» як приклад якісної літературно-художньої періодики, визначити типологічні особливості видання.

Досягнення визначеної мети передбачає виконання таких *завдань*: дослідити особливості формування рубрикації та контенту видання, визначити жанрово-тематичні рамки газети, проаналізувати «Літературу плюс» в загальному контексті літературно-художньої періодики України.

2. Теоретичне підґрунтя

До вивчення історичних аспектів літературно-мистецької періодики України ХХ–ХХІ ст., особливостей її функціонування у соціокомунікаційному просторі зверталися Л. Васирик, В. Шейко, О. Іванова, О. Левицька. Типологічні особливості періодичних видань розглянуто у працях Т. Крайнікової, Т. Хітрової, Г. Швецової-Водки, О. Акопова, Є. Прохорова, Г. Дзюбенко, Т. Давидченко та ін. Аналізу типологічних особливостей окремих літературно-художніх часописів присвячені наукові розвідки Е. Огар, Л. Костецької, О. Горелик, К. Олійникової, О. Скібан, О. Усманової. Жанрово-тематичне наповнення літературно-художніх видань, принципи моделювання їхнього контенту розглянуто у роботах Л. Монич, А. Пилипенко. Не втрачають актуальності праці В. Брюховецького, Р. Гром'яка, В. Здоровеги, І. Михайлина, М. Наєнка, які розглядали літературну критику в її взаємозв'язку із журналістикою та публіцистикою. Окремо варто згадати про дискусійні виступи на сторінках періодичних видань літературних критиків, журналістів, літературознавців, публіцистів, які у своїх статтях піднімали гострі питання функціонування літературної критики, доступності та якості української літературно-художньої періодики. Зокрема, статті М. Рябчука, Д. Стуса, Г. Гусейнова, М. Стріхи, О. Микитенка, Р. Семківа, О. Апалькова, В. Єшкілева, І. Котика, І. Бондаря-Терещенка та інших.

3. Методи дослідження

Історичний метод застосовано для дослідження динаміки розвитку і змін газети «Література плюс» протягом періоду існування, з'ясування її місця в масмедійному просторі та ролі в розвитку літературної критики. Описовий метод використано для подання комплексної характеристики видання. Для цілісного вивчення об'єкта дослідження та його окремих складників використано методи аналізу і синтезу. З використанням методу контент-аналізу досліджено тематику видання, його рубрикацію, жанрове наповнення. Метод узагальнення використано для підведення підсумків проведеного дослідження, окреслення подальших перспектив наукових розвідок в обраній тематиці.

4. Результати й обговорення

Літературно-художня періодика України 1990-х років була представлена широким колом періодичних видань. Умовно поділяючи літературно-художні часописи незалежної України на «старі» і «нові», дослідник В. Шейко, зауважує, що поява останніх була пов'язана «як з альтернативною письменницькою організацією – Асоціацією українських письменників, так і з різними локальними літературними угрупованнями. До цієї групи належать почасти видання, пов'язані з приватною ініціативою того чи іншого письменника або критика» [3, с. 18]. Група «старих» часописів – це переважно «товсті» журнали:

«Березіль», «Всесвіт», «Дніпро», «Дзвін», «Київ» та ін. Більше розмаїття форматів презентували часописи «нові»: «Четвер», «Світо-вид», «Література плюс», «Перевал», «Критика», «Книжковий огляд», «Кур'єр Кривбасу», «Склянка часу*Zeitglas» та ін.

Газета «Література плюс» була започаткована в березні 1998 р. новоствореною Асоціацією українських письменників (АУП). Позиціонуючи себе як творче об'єднання українських літераторів, АУП стала своєрідною альтернативою Спілці письменників України. Однак, на відміну від більшості спілчанських часописів, так і не стала рупором одного угруповання, офіційним органом асоціації.

«Література плюс» виходила в Києві українською мовою накладом 1000 примірників. Періодичність виходу за чотири роки існування видання неодноразово змінювалася. Так, у 1999 р. газета мала статус двотижневика, однак виходила раз на місяць здвоєними числами, подекуди навіть зтросеними. 2000 рік став кризовим для видання. Про нього починають говорити у минулому часі. Однак у 2001 р. періодичність стабілізується: газета виходить раз на місяць окремими числами, наприкінці року знову з'являється об'єднаний випуск за два місяці. Усього за період існування газети вийшло 38 номерів, останній із яких датується березнем 2002 р. Фінансову підтримку в різні роки виданню надавали Міжнародний фонд «Відродження», Швейцарський фонд «Pro Helvetia», Посольство Королівства Нідерланди. Загальний обсяг випуску становить 12 сторінок для окремих чисел та 16 для здвоєних номерів.

Перший головний редактор видання Андрій Бондар так визначав засадничу мету «Літератури плюс»: «стимулювати й провокувати критичне обговорення проблем літпроцесу, «переописати» вітчизняний літканон, відійшовши від інфантильно-популістських хвороб спілчанської преси, сформувати виразно-прозахідний вектор актуальної літератури і критики» [4]. Для дотримання обраної стратегії, крім санаційно-провокативної літературної діяльності, видання пропонувало читачам ознайомитись із роботами відомих культурологів (У. Еко, Г. Г. Гадамера, Ж. Дельоза, М. Епштейна, Б. Парамонова та ін.) та стимулювало дискусії навколо гострих проблем тогочасної культури [4].

Над виданням працювала генерація молодих інтелектуалів, спрагла нових форм і сенсів. Редакцію «Літератури плюс» спочатку очолював поет, публіцист, перекладач Андрій Бондар (1998–2000), а згодом письменниця, літературознавиця, культурологиня Світлана Матвієнко (2000–2002). До складу редакційної колегії в різний час входили Василь Врублевський, Василь Герасим'юк, Василь Махно, Соломія Павличко, Ігор Римарук, Володимир Моренець, Вадим Скуратівський, Анатолій Дністровий, Олександр Ірванець, Іван Лучук, Василь Туркевич. Також до роботи над виданням як дизайнери, технічні і літературні редактори, коректори долучались Інокентій Вировий, Оксана Кравцова, Віталій Михайловський, Олена Дейнеко, Ольга Семен, Сергій Ковальов, Олена Шевченко, Ольга Зябло, Ірина Дем'янчук та ін.

Відмежувавшись від традицій радянської критики, відстоюючи прозахідні позиції та орієнтуючись на тогочасний світовий літературно-критичний дискурс, видання залучало до співпраці критиків нового покоління. Серед авторів критичних і журналістських матеріалів були: Євгенія Кононенко, Ростислав Семків, Віра Агеєва, Анатолій Дністровий, Андрій Бондар, Микола Рябчук, Василь Габор, Олександр Шарварок, Ігор Бондар-Терещенко, Євген Баран, Світлана Матвієнко, Олег Сидор-Гібелінда, Степан Захаркін, Назар Федорак, Олег Бугаєвський та ін.

Літературно-художній складник видання представлений поетичними творами Сергія Жадана, Андрія Бондаря, Юрія Андруховича, Віктора Неборака, Галини Крук, Анатолія Дністрового, Івана Андрусяка, Петра Мідянки, Василя Старуна, Ірини Старовойт, Юрія Заводського та ін. Хоча формат газети і не дозволяє публікувати великі прозові твори, однак уривкам із романів, притчам, новелам, оповіданням на сторінках «Літератури плюс» знаходилося місце. Зокрема, були надруковані розділ із роману «Мальва Ланда»

Юрія Винничука, оповідання Богдана Жолдака, уривки з роману «Фердидурке» Вітольда Гомбровича, провозі твори Світлани Пиркало, Андрія Кокотюхи та ін.

Газета виходила переважно в чорно-білому оформленні, у 2001 р. з'являються вставки зеленого кольору. Публікації «Літератури плюс» супроводжувались ілюстраціями. Зокрема, фотографіями, зображеннями обкладинок книжок і періодики, малюнками. На жаль, якість друку ілюстрацій, на відміну від критичних матеріалів, не завжди була на високому рівні.

Видання знайомило читачів із новинками книжкового ринку, друкувало тексти українських постмодерністів, давало якісний аналіз тогочасних процесів літературно-мистецького, культурного та громадсько-політичного життя країни. Цільовою аудиторією газети поставала інтелектуальна спільнота України. За типом позиціонування, загальною редакційною політикою, ставленням до літературної критики, орієнтацію на західний вектор, найближчим до «Літератури плюс» був часопис «Критика». Аналізуючи українську літературну періодику кінця 1990-х, Ростислав Семків зазначає: «“Критика” та “Література плюс” ілюструють закономірність відмови від традиційного художнього тексту, замінюючи його “текстами про тексти” і тільки ними, перетворюючи їх на самостійний метатекст» [5, с. 5].

Розглянемо детальніше типологічні особливості видання та специфіку його контенту на прикладі річної підшивки за 2001 р. У 2001-му році вийшло 10 чисел газети, останній випуск видано зведеною кількістю. Обсяг 1–8 чисел року складає 12 сторінок, зведеного 9–10 – 16 сторінок. На першій шпальті видання розміщено початок матеріалів, продовження яких можна побачити на подальших сторінках. Як правило, це найбільш резонансні матеріали випуску, або ті, що задають його тематичний вектор.

Рубрикація газети змінюється від номера до номера, проте назви рубрик повторюються. Вони відображають тематику поданого контенту або ж характеризують жанри опублікованих матеріалів. Подібний тип об'єднання матеріалів у рубрики дослідниця О. Іванова називає жанрово-тематичним [6]. Він дає читачеві змогу швидше й легше орієнтуватися на сторінках видання. У 2001 р. контент «Літератури плюс» був представлений такими рубриками: «Плюс Анкета», «Плюс Архів», «Плюс Відгук», «Плюс Дискусія», «Плюс Екзистенція», «Плюс Есей», «Плюс Інтерв'ю», «Плюс Інтерпретація», «Плюс Конкурс», «Плюс Контекст», «Плюс Літпроцесія», «Плюс Новини», «Плюс Огляд», «Плюс (О)позиція», «Плюс Переклад», «Плюс Погляд», «Плюс Події», «Плюс Поезія», «Плюс Проза», «Плюс Репліка», «Плюс Рецензія», «Плюс Спогад», «Плюс Текст».

Розподіл рубрик між числами часопису нерівномірний. Постійними, представленими в усіх номерах за 2001 р., можна назвати «Плюс новини» та «Плюс Інтерв'ю». Майже з такою ж частотою зустрічаються «Плюс Переклад», «Плюс Архів» (наявні у 8 номерах) та «Плюс Дискусія» (у 7). Рубрика «Плюс Погляд» представлена у 6 випусках; «Плюс Рецензія» – 5; «Плюс Поезія», «Плюс Огляд» – 4; «Плюс Інтерпретація» і «Плюс Текст» – 3; «Плюс Есей», «Плюс Контекст», «Плюс Репліка» – 2. Ситуативними можна назвати рубрики, які зустрічаються один раз у річній підшивці: «Плюс Екзистенція», «Плюс Конкурс», «Плюс Відгук», «Плюс Спогад», «Плюс Події», «Плюс (О)позиція», «Плюс Літпроцесія», «Плюс Проза», «Плюс Анкета».

Розглянемо детальніше жанрово-тематичне наповнення названих рубрик. Рубрика «Плюс Погляд» представлена інтерв'ю з інтелектуалами, науковцями, літературознавцями, культурологами на актуальні теми (наприклад, інтерв'ю з братами Капрановими про стан сучасної української літератури в № 3 (28), інтерв'ю з Григорієм Грабовичем про дослідження міфів і деміфологізацію в літературі в № 7 (32)), а також статтями, центральною темою яких постає творчість митця (Є. Лохіна «Жоржи Амаду: мистецтво і/є життя», № 6 (31)).

Рецензія, як провідний жанр літературної критики, у різних варіаціях представлена одразу в кількох рубриках: «Плюс Рецензії», «Плюс Інтерпретація», «Плюс (О)позиція», «Плюс Екзистенція» (В. Агеєва «Казка про нежіночий простір», № 1 (26); Д. Жанчук «Складові коктейлю: ефект цілісності, № 2 (27); В. Репніна «Кобзарі двохтисячного» & П. Куліш «Піврецензії на подвійну книгу», № 4 (29); Р. Семків «Свідчення демаршу», № 8 (33)). Окрім того, у «Плюс Екзистенція» широко представлені портретні нариси, літературні портрети, а «Плюс Інтерпретація» включає статті чи нариси, присвячені творчості того чи іншого письменника. Новини у відповідній рубриці представлені здебільшого замітками про актуальні для того часу події зі світу літератури та вихід нових книг. Репортажі можна знайти у «Плюс Події». Жанрове наповнення рубрик «Плюс Есей», «Плюс Інтерв'ю» знайшло точне відображення у назвах (наприклад, інтерв'ю з Леонідом Плющем у № 6 (31), есей Анджея Кійовського у № 3 (28)). Переклади інтерв'ю з представниками світової літературної спільноти знаходимо у «Плюс Контекст»: наприклад, переклад з польської інтерв'ю Ольги Токарчук, який здійснила Ірина Старовойт, опубліковано у № 2 (27).

Якщо наповнення вищезгаданих рубрик здебільшого формують критичні та журналістські матеріали, то наступних – українські та перекладні художні твори. «Плюс Переклад» знайомить читачів з поезією та прозою іноземних авторів, що, як правило, супроводжуються стислою біографічною довідкою про них. Зокрема, твори Вістена Г'ю Одена, Чеслава Мілоша (у перекладі Максима Стріхи), Моріса Метерлінка, Поля Верлена, Жозе-Марія де Ередія (у перекладі Ігоря Качуровського), Анджея Стасюка (у перекладі Ігоря Пізнюка) та ін. Поетичні твори сучасних українських письменників знаходимо у рубриках «Плюс Поезія», «Плюс Літпроцесія», а прозові у «Плюс Проза», «Плюс Текст». Прозові художні твори практично не представлені на шпальтах газети, що пояснюється головним чином невеликим форматом видання. Цікавою та актуальною для своєї доби поставила рубрика «Плюс Архів», яку певний час вів Степан Захаркін. У ній уперше публікувались поетичні й прозові твори українських митців, тексти документів, переклади, статті й інші архівні матеріали. У цьому ж контексті принагідно згадати рубрику «Плюс Спогад».

Як уже зазначалося вище, деякі рубрики можна охарактеризувати як ситуативні, однак це в жодному разі не говорить про їх другорядність. Здебільшого це навпаки допомагало редакції підкреслити важливість теми. Наприклад, рубрика «Плюс конкурс», назва якої перегукується з заголовком опублікованої тут статті Євгенії Кононенко «Короновані жінки». Матеріал був присвячений жінкам-лауреаткам та учасницям літературного конкурсу «Коронація слова».

Рубрики «Плюс Відгук» і «Плюс Репліка» мають схожу мету – презентувати опозиційні думки читачів чи критиків на раніше опубліковані у «Літературі плюс» та інших літературно-художніх виданнях резонансні матеріали, або ж подати їхню реакцію на події книжкового світу (В. Агеєва «Логос і ерос», № 8 (33)).

Про рівень літературної критики видання багато говорить наявністю або ж відсутністю на його сторінках полемічних матеріалів та дискусій. На межі 1990–2000-х рр. багато учасників літературного процесу говорили про практично повну відсутність дискусій у періодиці і тотальну неспроможність більшості редакцій ці дискусії започатковувати й підтримувати. Критик Іван Андрусак відзначав дві причини цього: «Перша полягає в кардинальному зрушенні наприкінці вісімдесятих – початку дев'яностих системи естетичних координат суспільства, в результаті чого явищами сучасного літературно-мистецького процесу стали цілі культурні пласти з минулого, які потребують першочергового осмислення, на що й тратиться в основному, енергія критико-аналітичного творення. Друга причина, органічно пов'язана з першою, полягає в тому, що дев'ятдесятники не зуміли витворити спеціалізовано власної літературної критики» [7, с. 31].

У свою чергу професор Віталій Дончик, укладач «Антології української літературної критики ХХ століття» наголошує, що дискусія дев'яностих усе-таки відбулась, однак, розгалужилась на велику кількість гілок-підтем, що зумовлено самою епохою, ситуацією, що сформувалась у літературній критиці та визначила розвиток літературного процесу України. Накопичилось забагато непроговорених тем і висунутих проблем. В. Дончик зазначає: «Дискусія 90-х розпочалась як дискусія про модернізм, і це природно, адже в цей період постала потреба відновлення – через голову радянської епохи – безперервності української культури, що було можливим завдяки віднайденню в часовому і смисловому плані найближчої «справжньої», автентичної традиції та усвідомленню приналежності до неї» [8, с. 223].

У цьому контексті виділяється «Література плюс», редакція якої цілеспрямовано протягом усього періоду існування провокувала дискусії у колі інтелектуалів, долучала лідерів думок до обговорення проблемних питань літератури, культури, видавничого бізнесу. Як правило, це знаходило відображення в жанрі статті або ж зібранні в одному матеріалі дискусійних думок кількох учасників обговорення. До дискусій, ініційованих редакцією «Літератури плюс», долучались науковці, публіцисти, журналісти, видавці, письменники, критики: В. Агеєва, Т. Гундорова, А. Дністровий, Д. Наливайко, М. Сулима, О. Пасічний, О. Забужко, Д. Стус, А. Мокроусов, А. Бондар та ін. Обговорення точились довкола таких тем: проблема поколінь в українській літературі, премія «Книжка року 2000» та український бестселер, літературна критика, сучасна поезія, книговидавництво та ін.

Свого часу саме «Література плюс» була майданчиком для публікації матеріалів, які стали відповіддю учасників літпроцесу на відому статтю Володимира Єшкілєва про літературну критику 1990-х [9]. Не всі погоджувались з окресленими автором тенденціями. Серед матеріалів-відповідей були статті, опубліковані у різних випусках 1999 р.: К. Ботанова «Нестерпна повнота буття» (№ 5–6), Є. Баран «Думки з приводу і без...» (№ 11–12), І. Бондар-Терещенко «Феномен чи шовінізм? (До проблеми “протистояння” столиць і провінцій)» (№ 13–16), А. Кокотюха «Бий перший, Фреді! Або феноменальність українських регіонів» (№ 13–16).

Оглядова стаття є ще одним важливим жанром літературної критики, який рідко зустрічається на шпальтах періодичних видань. Це пов'язано, зокрема, з обсягом матеріалу, який потрібно проаналізувати критикові для однієї такої публікації. «Література плюс» була одним із небагатьох часописів, які систематично публікували оглядові статті. Здебільшого вони представлені у рубриці «Плюс Огляд» (О. Шарговська «Дорослі питання дитячої літератури», № 2 (27); С. Матвієнко «Філософи про інше», № 8 (33)). Зустрічається цей жанр і в «Плюс Текст» (О. Шама «Міфотворці та міфоборці», № 6 (31)).

Поза рубриками друкували зміст чергового числа часопису «Критика», анонси виходу нових книг чи літературних подій. У свою чергу на сторінках «Критики», «Кур'єра Кривбасу» та інших видань виходили огляди випусків «Літератури плюс».

На відміну від багатьох споріднених за типом періодичних видань, газета «Література плюс» мала розмаїту палітру саме критичних матеріалів. Це, з одного боку, зумовлено форматом видання, а з іншого, внутрішньою політикою редакції. Адже від початку свого заснування, часопис сприяв формуванню потужного критичного дискурсу в професійній спільноті. У поле зору критиків «Літератури плюс» потрапляли здебільшого резонансні, якісні твори, хоча яскраві явища масової української літератури вони теж не оминали.

Тематичний вектор видання визначали такі питання:

1. Сучасна українська література.
2. Суспільно-політичні проблеми (як правило знаходять своє відображення в інтерв'ю з інтелектуалами).
3. Гендерні й феміністичні студії.
4. Український літературний процес і літературна критика.

5. Тенденції та явища світового літературного процесу.
6. Довколалітературні теми: стан книговидання, огляд і оцінювання книжкових по-
дій (премій, ярмарків, фестивалів тощо).
7. Сучасні концепції теорії літератури.
8. Проблеми історії літератури.
9. Проблеми, тенденції та явища сучасної культури.

«Література плюс» постає тим типом видання, що «зосереджується на естетично-комунікативному аспекті книги: твір як естетичний об'єкт, твір у контексті літературного процесу, читання як творчий акт, літературна критика як нормотворча інституція щодо літрецепції» [10, с. 288]. Орієнтуючись на традиції та сучасні методики західних літературних, культурних, журналістських студій, «Література плюс» сприяла формуванню в українському соціокомунікаційному просторі розуміння того, що якісна літературна критика може та мусить існувати на сторінках періодичних видань.

Микола Рябчук, говорячи про важливість функціонування літературної критики саме в просторі журналістики, зауважував: «Літературна критика, в принципі, – різновид газетярства; літературний критик не пише «на вічність», його читач – середній інтелігент, що цікавиться літературою не більше (але й не менше), ніж спортом, політикою й безліччю інших справ, про які прагне довідатися зі щоденних газет» [11]. Аналогічної позиції дотримувався і головний редактор літературно-мистецького альманаху «Калімінос» О. Соловей, який наголошував: «якщо література подекуди може існувати і на паркані, то критика – лише у періодиці, і то бажано – у літературній періодиці» [12].

«Література плюс» на тлі інших літературно-художніх видань вирізнялась також плюралізмом думок. Однією з визначних тенденцій літературної критики 1990-х і почасті першої половини 2000-х, «стало відверте «лобіювання» критиками обраних груп» [13, с. 111]. Переважна більшість часописів гуртувала довкола себе авторів зі схожими критичними реценціями, критики починають підтримувати літературні угруповання, що близькі їх естетичним смакам, подекуди знижуючи рівень негативної оцінки стосовно представників тієї чи іншої творчої спільноти. Натомість вдавались до критиканства по відношенню до опозиційних об'єднань. «Література плюс» була фактично єдиним виданням «в якому автори щасливо уникали груповщини та інших неприємних літературних хвороб», за що заслужила на той час звання ледь не єдиного реального притулку літературної критики [12].

Поява в українському масмедійному просторі газети «Література плюс» була подією очікуваною та закономірною. Наприкінці 90-х рр. ХХ ст. в Україні постала нова генерація інтелектуалів, які відчували потребу у заснуванні якісно нових літературно-художніх часописів. Відбувся болісний, проте необхідний процес відчуження від традицій спілчанської преси радянського зразка, утвердження нових форм і тем. Аналізуючи плюси і мінуси газети, Ростислав Семків відзначає такі сильні сторони «Літератури плюс»: висока якість і розмаїття текстів, якісні публікації на довколалітературні теми, поява на сторінках газети статей, присвячених питанням інтернету, масмедіа та матеріалів загальнокультурологічного спрямування. Серед проблем газети виділені: «споживацька незвичність», «слабкість “зворотнього зв'язку”», «катастрофа розповсюдження» [14, с. 74-75]. Навіть учасникам літпроцесу та професійним читачам нерідко важко було дістати черговий випуск газети. Хоча в 2001 р. і можна було оформити підписку на «Літературу плюс», це не допомогло виправити ситуацію.

5. Висновки

«Література плюс» була проектом якісним і визначним для свого часу. Газета стала дискусійним майданчиком для нової генерації українських інтелектуалів, провокувала обговорення нагальних проблем літературного процесу, вітчизняного книговидавництва, знайомила читачів із сучасною українською та світовою літературою. Орієнтуючись на західні зразки літературно-художніх видань, «Література плюс» показала, що літературна критика в Україні може бути якісною, ґрунтовною та професійною. Однак неналагоджена система розповсюдження, повсякчасне нерозуміння частини аудиторії де і коли можна цю газету придбати, призвели до цілком зрозумілих наслідків – закриття. Вочевидь, проєкт виявився комерційно неуспішним, як це часто буває з подібними виданнями.

Проаналізувавши рубрикацію видання, можна дійти висновку, що вона не була сталою, змінювалася від номера до номера, однак дозволяла читачеві вільно орієнтуватися на сторінках часопису. Принцип формування рубрикації видання – жанрово-тематичний. Серед домінуючих жанрів «Літератури плюс» можна виділити рецензії, статті, інтерв'ю, новини, есеї. Тематику видання визначають питання розвитку українського та світового літературного процесу, тенденції та ключові явища культури, стан видавничої сфери України, питання теорії та історії літератури, гендерні й феміністичні студії, проблеми літературної критики. Також редакція не оминала увагою довоколітературні теми й суспільно-політичні проблеми.

Дослідження типологічних особливостей «Літератури плюс» уможливило визначити характерні ознаки видання, як осередка якісної літературної критики. Перспективним напрямом подальших наукових досліджень є вивчення газети в контексті її взаємодії з читачською аудиторією. Проведене дослідження може стати підґрунтям для подальшого комплексного аналізу типологічних особливостей літературно-художніх часописів України періоду незалежності.

Reference

1. Kharamurza, D. V. (2020), "Literary and artistic magazines of Ukraine in 1990–2020: the historical sketch", *Vcheni Zapysky Tavriiskoho Natsionalnoho Universytetu imeni V. I. Vernadskoho. Seriya: Filolohiia. Sotsialni Komunikatsii [Scientific Notes of V.I. Vernadsky Taurida National University. Series: Philology. Social Communications]*, no. 2, part 4, pp. 150–157.
2. Riabchuk, M. (1998), "In search of the Ukrainian Marquez", *Krytyka [Critics]*, no. 1, available at: <https://krytyka.com/ua/articles/u-poshukakh-ukrayinskoho-markesa-do-pidsumkiv-literaturnoho-roku> (accessed 14 March 2021).
3. Sheiko, V. M. (2009), "Literary periodicals of Ukraine during the years of independence: culturological aspect", *Visnyk Kharkivskoi Derzhavnoi Akademii Kultury [Bulletin of the Kharkiv State Academy of Culture]*, no. 28, pp. 12–28.
4. Bondar, A. (1998), "Literatura Plus", available at: <http://www.ji.lviv.ua/ji-library/pleroma/gk-il.htm> (accessed 14 March 2021).
5. Semkiv, R. (1999), "Ukrainian literary periodicals of the late nineties ("fear and trembling")", *Literatura Plus [Literature Plus]*, no. 17–20, pp. 7–16.
6. Ivanova, O. A. (2010), *Literary and Artistic Periodicals in the Social and Communication Space of Ukraine at the Beginning of the XXI Century*, Dr. diss. (social. com.), Odessa I.I.Mechnikov National University, Odessa, 462 p.
7. Andrusiak, I. (1999), "Literary periodicals in Ukraine: "westerners" and "primers", *Moloda Natsiia [Young Nation]*, no. 12, pp. 31–44.

8. Donchyk, V. (Ed.) (2017), "Literary discussions of the second half of the twentieth century", *Ukrainian Literary Criticism of the Twentieth Century. Anthology in Two Volumes*, vol. 2, Naukova dumka, Kyiv, 631 p.

9. Eshkiliev, V. (1998), "The Ukrainian modern literary criticism", *Pleroma*, available at: <http://www.ji.lviv.ua/ji-library/pleroma/gk-il.htm> (accessed 14 March 2021).

10. Ivanova, O. A. (2008), "Strategies for formation and transformation of reading experience in versions of Ukrainian magazines about literature – "Kievan Rus", "ShO", *Uchenyye Zapiski Tavricheskogo Natsionalnogo Universiteta im. V.I. Vernadskogo. Seriya: Filologiya. Sotsialnyye Kommunikatsii [Scientific Notes of V.I. Vernadsky Taurida National University. Series: Philology. Social Communications]*, vol. 21 (60), no. 1, pp. 285–293.

11. Riabchuk, M. (2002), "Why can't I be a critic", *Krytyka [Critics]*, no. 12, available at: <https://krytyka.com/ua/articles/chomu-ya-mozhu-ne-but-y-krytykom> (accessed 14 March 2021).

12. Solovei, O. (2000), "On the state of the modern Ukrainian criticism", *Kalmius*, no. 1–2 (9–10), available at: <http://kalmius.narod.ru/nomer4/kryt/solo.htm> (accessed 14 March 2021).

13. Boichuk, I. (2007), "The role and development of criticism in the Ukrainian literature of the 90s of the twentieth century", *Studia Methodologica*, no. 20, pp. 111–116.

14. Semkiv, R. (1999), "Literatura plius": pros and cons of the project", *Moloda Natsiia [Young Nation]*, no. 12, pp. 71–75.

Submitted 31.03.2021

Список літератури

1. Харамурза Д. В. Літературно-художні часописи України 1990–2020 рр.: історичний ескіз. Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Соціальні комунікації. 2020. № 2. Ч. 4. С. 150–157.

2. Рябчук М. У пошуках українського Маркеса. Критика. 1998. № 1. URL: <https://krytyka.com/ua/articles/u-poshukakh-ukrayinskoho-markesa-do-pidsumkiv-literaturnoho-roku> (дата звернення: 14.03.2021).

3. Шейко В. М. Літературні періодичні видання України в роки незалежності: культурологічний аспект. Вісник Харківської державної академії культури. 2009. Вип. 28. С. 12–28.

4. Бондар А. Література плюс. URL: <http://www.ji.lviv.ua/ji-library/pleroma/gk-il.htm> (дата звернення: 14.03.2021).

5. Семків Р. Українська літературна періодика кінця дев'яностих («страх і трепет»). Література плюс. 1999. Ч. 17–20. С. 7–16.

6. Іванова О. А. Літературно-мистецька періодика в соціально-комунікаційному просторі України початку ХХІ століття : дис. ... д-ра наук із соц. комунік. : 27.00.01 / Одеський національний університет ім. І. І. Мечникова. Одеса, 2010. 462 с.

7. Андрусяк І. Літературна періодика в Україні: «західники» і «грунтівники». Молода нація. 1999. № 12. С. 31–44.

8. Українська літературна критика ХХ століття. Антологія у двох томах. Том другий: Літературні дискусії другої половини ХХ століття / наук. ред. В. Дончик. Київ : Наукова думка, 2017. Т. 2. кн. 2. 631 с.

9. Єшкілев В. Критика сучасна українська літературна. Плерома. URL: <http://www.ji.lviv.ua/ji-library/pleroma/gk-il.htm> (дата звернення: 14.03.2021).

10. Іванова О. А. Стратегії формування і трансформування досвіду читання у версіях українських журналів про літературу – «Київська Русь», «ШО». Ученые записки Таврического национального университета им. В.И. Вернадского. Серия: Филология. Социальные коммуникации. 2008. Т. 21 (60). № 1. С. 285–293.

11. Рябчук М. Чому я можу не бути критиком. Критика. 2002. № 12. URL: <https://krytyka.com/ua/articles/chomu-ya-mozhu-ne-but-y-krytykom> (дата звернення: 14.03.2021).
12. Соловей О. Про стан сучасної української критики. Кальміус. 2000. № 1–2 (9–10). URL: <http://kalmius.narod.ru/nomer4/kryt/solo.htm> (дата звернення: 14.03.2021).
13. Бойчук І. Роль та розвиток критики в українській літературі 90-х рр. XX століття. *Studia Methodologica*. 2007. № 20. С. 111–116.
14. Семків Р. «Література плюс»: плюси і мінуси проекту. Молода нація. 1999. № 12. С. 71–75.

Надійшла до редколегії 31.03.2021